

תלמוד בבלי מסכת שבת דף כג עמוד א

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: המדליק נר של חנוכה צריך לברך. ורב ירמיה אמר: הרואה נר של חנוכה צריך לברך. אמר רב יהודה: יום ראשון - הרואה מברך שתיים, ומדליק מברך שלש. מכאן ואילך - מדליק מברך שתיים, ורואה מברך אחת. מאי ממעט? ממעט זמן. ונימעוט נס! - נס כל יומי איתיה.

רש"י מסכת שבת דף כג עמוד א

הרואה - העובר בשוק ורואה באחד החצרות דולק, ומצאתי בשם רבינו יצחק בן יהודה, שאמר משם רבינו יעקב: דלא הוזקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין, או ליושב בספינה.

מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק כ הלכה ד

כיצד מברכין, ביום הראשון המדליק מברך שלש, והרואה שתיים. המדליק אומר, ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק נר של חנוכה, ומתנה ואומר, הנירות האילו אנו מדליקין על הישועות ועל הניסים ועל הנפלאות, אשר עשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים, וכל שמונת ימי חנוכה הנירות האילו קודש, ואין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד, כדי להודות שמך על נפלאותיך ועל ניסוך ועל ישועתיך; ואומר, ברוך אתה שהחיינו; ואומר, ברוך אתה שעשה נסים. אילו למדליק, אבל לרואה, אינו אומר ביום ראשון אלא שתיים, שהחיינו ושעשה. מיכאן ואילך, המדליק מברך להדליק, ומתנה; והרואה אומר, שעשה נסים.

שאלות דרב אחאי פרשת וישלח שאלתא כו

שאלתא דמיחייבין דבית ישראל לאודווי ולשבוחי קמי שמיא בעידנ' דמתרחיש להו ניסא... וכד מטי יומא דאיתרחיש להו ניסא לישראל כגון חנוכה ופורים מיחייב לברוכי ברוך אשר עשה ניסים לאבותינו בזמן הזה בחנוכה על שרגא בפורים על מקרא מגלה שנא' ויאמר יתרו ברוך יי' ומחייב למיגמר הליליא תמניא יומי דחנוכה...

תוספות מסכת סוכה דף מו עמוד א

הרואה נר של חנוכה צריך לברך - בשאר מצות כגון אלולב וסוכה לא תקינו לברך לרואה אלא גבי נר חנוכה משום חביבות הנס וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה וטעם ראשון ניחא דלא תיקשי ליה מזוהר ועוד יש לפרש דאין שייך לתקן לרואה ברכה שאין העושה מברך.

מרדכי מסכת שבת פרק במה מדליקין [המתחיל ברמז רסב]

הגה"ה [רמז רסב] הרואה מברך כו' פירש"י שמצא בשם רבינו יצחק בר' יהודה שאמר בשם רבי יעקב בר' יקר דלא הוזקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין ושאינ דעתו להדליק בעצמו כגון אכסנאי שלא שמע הברכה. לקמן [דף כג] מסיק קא מדליקי עלאי בגו ביתאי ומכל מקום צריך לראות כדאמר בסמוך הרואה יומא קמא מברך ב' ומכאן ואילך א'.

חידושי הריטב"א מסכת שבת דף כג עמוד א

הרואה נר חנוכה צריך לברך. יפה פרש"י ז"ל בשם רבותיו שלא הוזקה זו אלא למי שלא בירך עדיין, אבל דעתו להדליק הוא עצמו בתוך ביתו ורואה נר אחר, יש אומרים שמברך על הראייה וחוזר ומברך בשעה שמדליק, ויש אומרים דכיון שדעתו להדליק בביתו אינו צריך עכשו לברך על ראייתו, ואין בזה משום אין מעבירין על המצות כיון דעל ידי הדלקה עדיף טפי, ונהגו להדליק בבתי כנסיות כדי לעשות פרסומי ניסא במקום הרבים. מאי מברך וכו'. ונהגו לברך שלשתם קודם הדלקה משום דבכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן (פסחים ז' ב'), וכמו שמברך שלשתן קודם מקרא מגילה, ויש אומרים כי הראשונה שהיא ברכת המצוה צריך לברך תחלה, אבל השתיים האחרות אומרים אחר שהתחיל להדליק שיהא רואה נסו ויברך עליו כעין הרואה נר חנוכה, ואין לשנות בזה המנהג.

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף כג עמוד א

הרואה מברך שתיים. מסתברא בשלא הדליק ולא הדליקו עליו בתוך ביתו ואינו עתיד להדליק הלילה, הא לאו הכי אין צריך לברך דלא מצינו יוצא מן המצוה וחוזר ומברך על הראייה, ויש מרבוותא ז"ל דפירשו דאע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו צריך לברך על הראייה, ואין להם על מה שיסמוכו.

בית הבחירה למאירי מסכת שבת דף כג עמוד א

המדליק נר חנוכה... והרואה מברך אחת ר"ל שעשה נסים רואה זה שאנו מחייבים לברך אם בירך כבר בביתו אין ספק שאינו חייב לברך אבל אם לא בירך עדיין בביתו אם אינו עתיד לברך כגון בן בבית אביו או אורח בבית אושפיזו מברך ואם עתיד לברך עדיין אינו צריך לברך בראייתו עכשיו ומ"מ מי שלא בירך ואינו עתיד לברך אלא שמדליקין עליו בתוך ביתו יש פוטרין אותו מלברך ולא יראה לי כן:

מי שאין לו להדליק ואינו במקום שיהא אפשר לו לראות יש אומרים שמברך לעצמו שעשה נסים ושהחיינו בלילה ראשונה ושעשה נסים בכל הלילות והדברים נראין וכן ראיתי מי שכתב שמי שלא הדליק עדיין ובא לו בתוך ימי חנוכה שלילה ראשונה שהוא מדליק מברך זמן:

מי שהיה בכפר שאינו מדליק ואינו רואה כגון כפר של גוים יש מחייבים אותו להדליק שלא נפטר מהדלקה אחר שאינו רואה במקומו שום הדלקה ואף גדולי הדורות שלפנינו החמירו על עצמם בזו ואין הדברים נראים: יש מדקדקין לברך ברכת להדליק בראשונה ושעשה נסים באחרונה בשעה שהוא רואה כל מה שהוא חייב להדליק ואינו רואה הכרח בכך ומ"מ להדליק מיהא ראוי לברך בתחלתו מטעם עובר לעשייתן:

ב"ח אורח חיים סימן תרעו

ג ומ"ש ואין מדליקין עליו וכו'. כתב הסמ"ג (הל' חנוכה רנ ע"ד) דר"ל דאינו נשוי שתדליק אשתו עליו בביתו דאילו היה נשוי אף על פי שהולך בדרך אינו צריך לברך על הראייה כיון דאשתו מדלקת עליו ותימה דמה שמדליקין עליו בביתו אינו בא אלא לפטור אותו מחיוב המוטל על ממונו להדליק נרות לפרסם הנס ברבים אבל ההודאה על הנס וברכת שהחיינו הוא בחיוב על גופו ומזה לא נפטור כשמדליקין עליו אם לא שעמד שם בשעת ברכה וענה אמן וכך מבואר ממה שכתב המרדכי בשם רש"י דבסמוך שלא בא למעט אלא למי שכבר הדליק בביתו או עתיד להדליק בעצמו בביתו באותו לילה אבל מלבד זה חייב לברך על הראייה אף על פי שמדליקין עליו בביתו והכי משמע מלשון הרא"ש (ס"ח) והסמ"ק (ס"ו רפ עמ' רעח) והאגודה (ס"ו לז) שכתבו בסתם דהמהלך בספינה ורואה נרות שהדליקו בעיר והוא אינו מדליק מברך על הראייה אלמא דכיון שהוא עצמו אינו מדליק אף על פי שאשתו מדלקת עליו בביתו צריך לברך על הראייה והא דנקטו ספינה משום דבלא ספינה יכול להדליק באושפיזו מקום שלן שם והכי משמע ממה שכתבו הרי"ף (י א) והרמב"ם (פ"ג ה"ד) בסתם לברך על הראייה שוב ראיתי שה"ר ירוחם (נ"ט ח"א סא ב) כתב וז"ל יש מהגדולים שכתבו שאם הדליקו עליו בביתו א"צ לברך כשרואה נר חבירו ויש מהן שכתבו שאפילו הדליקו עליו בביתו שצריך לברך כשרואה ומכל מקום אם הדליק הוא בעצמו בביתו אין צריך לברך כשרואה נר חבירו ולפי זו הסברא האחרונה אכסנאי שנשתתף בפרוטה צריך לצאת ולראות כדי שיברך עכ"ל ונראה דהיינו דוקא כשלא שמע הברכה מבעל הבית כשהדליק דאי שמע הברכה וענה אמן ה"ל כאילו בירך הוא עצמו דשומע כעונה וסברא זו האחרונה היא עיקר והכי נקטינן דלא כמו שכתוב בשו"ע (ס"ג) כלשון רבינו:

שו"ת הרמב"ם סימן רכב

שאלה ומה יאמר אדוננו בדבר מי שהדליק נר חנוכה וברך עליו וחזר והדליק (נר) חנוכה אחר או ראהו, היחזור ויברך על הדלקתו או על ראיתו, וכן פעם אחר פעם, אם לאו?

התשובה הדבר בזה תלוי בכוונת המברך כמו בשאר הברכות, אם היתה כוונתו להדליק נרות הרבה זה אחר זה, ברכה אחת לכולם, ואם ברך והדליק ואחר כך נזדמן לו נר אחר להדליק, יברך ברכות אחרות^א וכן אפילו נזדמנו לו מאה זה אחר זה. וכך הדין בברכת הרואה^ב וכתב משה.

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג

הלכה ד

כל שחייב בקריאת המגילה חייב בהדלקת נר חנוכה והמדליק אותה בלילה הראשון מברך שלש ברכות ואלו הן: בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר שלחנוכה בא"י אל"מ"ה שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בא"י אל"מ"ה שהחיינו וקיימ' והגי' לזמן הזה, וכל הרואה א אותה ולא בירך מברך שתיים, שעשה נסים לאבותינו ב ושהחיינו, ובשאר הלילות המדליק מברך שתיים והרואה מברך אחת שאין מברכין שהחיינו אלא בלילה הראשון.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעו

סעיף א: המדליק בליל ראשון מברך שלש ברכות: (א) [א] להדליק נר חנוכה, ושעשה נסים, ושהחיינו; ואם לא בירך זמן בליל ראשון, מברך בליל שני (ב) או כשיזכור.

סעיף ב: <א> מליל ראשון ואילך מברך (ג) שתיים: להדליק, ושעשה נסים. הגה: * ויברך כל הברכות (ד) <ב> קודם שיתחיל להדליק (מהרי"ל).

סעיף ג: מי שלא הדליק (ה) <ג> ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, (ו) <ד> וגם א אין מדליקין עליו בתוך ביתו, כשרואה נר חנוכה מברך שעשה נסים, ובליל א' מברך גם שהחיינו, ואם אח"כ בליל ב' או ג' בא להדליק (ז) ב אינו חוזר ומברך שהחיינו.

ביאור הגר"א אורח חיים סימן תרעו

סעיף ג

וגם אין. ר"ן וטור וע"ש בר"ן אבל במרדכי לא משמע כן וע"ש וכ"נ דעת רש"י:

משנה ברורה סימן תרעו

(ב) או כשיזכור-ר"ל כשיזכור בשאר הלילות בשעת ההדלקה [לבוש] ואם נזכר אחר ההדלקה [ג] אינו מברך בלילה זו עוד: (ה) ואינו עתיד להדליק באותו הלילה - אבל אם ידליק אח"כ לא יברך אראיה כיון דיוכל לברך אח"כ על ההדלקה: (ו) וגם אין מדליקין וכו' - ויש פוסקים [ט] דסברי דאפילו יודע שמדליקין עליו בביתו כיון דהוא בעצמו אינו מדליק [י] וגם אינו משתתף עם אחרים בפריטי צריך לברך על הראיה להודות על הנס וגם לברך אז שהחיינו [יא] ומ"מ אינו כדאי לעשות כן למעשה דספק ברכות להקל:

שער הציון סימן תרעו

(ג) פתחי עולם בשם ישועות יעקב, ורוצה לומר, שיראה לברך זמן ביום אחר בעת ההדלקה, אמנם אם ארע זה בליל שמיני וממילא יתבטל לגמרי ברכת שהחיינו, צריך עיון, דאפשר דכמו בעלמא קיימא לן דזמן אומר אפילו בשוק, דהוא קאי על עצם היום טוב, אפשר דהוא הדין בזה דקאי על עצם הזמן דחנוכה שנעשו בו נסים ונפלאות, אלא דלכתחלה סמכו זה על זמן ההדלקה, וכעין סברתי נמצא במאירי וזה לשונו, מי שאין לו להדליק ואינו במקום שאפשר לו לראות, יש אומרים שמברך לעצמו שעשה נסים ושהחיינו בלילה א' ושעשה נסים בכל הלילות, והדברים נראים, עד כאן לשונו, וצריך עיון: (ט) מרדכי, ועיין בביאור הגר"א שכתב דכן מוכח גם כן מרש"י, וכן כתב במאירי. ועיין באליה רבה שהביא עוד כמה ראשונים דסברי הכי, ושלא כדעת הט"ז שכתב דדעת מרדכי הוא יחידאה, ועל כן פסקו הב"ח ופרי חדש ואליה רבה כן להלכה:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעז

סעיף ג

יש אומרים שאע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו, אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות. הגה: (יד) כי חייב לראות הנרות (מרדכי), וכן נוהגין; ואפי' אם הוא אצל יהודים וראה הנרות, (טו) ט אם רוצה להחמיר על עצמו * ולהדליק בפני עצמו, מדליק [א] ומברך עליהם, (טז) וכן נוהגין (ת"ה) ומהר"ל בתשובת מהר"ל סי' קמ"ה).

משנה ברורה סימן תרעז

(יד) כי חייב לראות - זה סותר [כא] לסימן תרע"ו ס"ג דסובר שם דכשמדליקין בביתו א"צ לברך על הראיה ודין דכא הוא מן המרדכי ושם סתם המחבר כשארי פוסקים שחולקין עליו [כב] ולכן לדינא אין לנהוג כן להדליק בברכה א"כ שיאמר שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו וכמ"ש רמ"א א"כ ועיין לקמיה:

שער הציון סימן תרעז ס"ק כא

(כא) הפרי חדש והגר"א. והמאמר מרדכי מיישב בדוחק, דדעת המחבר דשאני התם שהוא במקום ישראל וראה הנרות, דכיון שפטור מעיקר המצוה על ידי שמדליקין עליו בביתו ואין צריך להדליק, וגם רואה נרות חברו ולא בעי לאדלוקי כדי לראותם, אין לו לברך על הראיה כיון שפטור מעיקר המצוה דהיינו, ההדלקה, ברם הכא שהוא במקום שאין שם ישראל ואינו רואה הנרות, אף על פי שמדליקין עליו בתוך ביתו מכל מקום חייב הוא לראות הנרות, ומאחר שצריך להדליק כדי לראות הנרות מדליקין בברכות כיון שהכרח ונצטוה להדליק, ומפני שלא ברור לו להמחבר סברא זו לפיכך כתבו בשם יש אומרים, עד כאן לשונו. ולדינא בודאי אין לנהוג כן, כמו שכתבתי בפנים:

ערוך השולחן אורח חיים סימן תרעו

סעיף ו

הא דאמרינן הוואה צריך לברך פירש"י [ד"ה הוואה] דזהו למי שלא הדליק בביתו עדיין או למי שיושב בספינה ע"ש ומלשונו משמע דכל שלא בירך עדיין בביתו אף על גב שעוד ידליק בביתו מ"מ חייב לברך על הראייה ואפש' דאז אח"כ כשידליק בביתו לא יברך רק להדליק אבל הטור והש"ע סעיף ג' כתבו מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותה הלילה וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו מברך שעשה נסים ובליל ראשון מברך גם שהחיינו ואם אח"כ בליל ב' או ליל ג' כשבא להדליק אינו חוזר ומברך שהחיינו עכ"ל וס"ל דמי שעתידי להדליק באותה לילה אינו מברך על הראייה וכ"כ הרא"ש והר"ן והמרדכי והוסיף הר"ן ז"ל לומר דלא מצינו דמי שיצא במצוה שיתחייב לחזור ולברך על הראייה ע"ש [ומתוס' סוכה מו. ד"ה הוואה משמע דאפילו אם יצא כבר צריך לברך משום דחנוכה שאני ואינה דומה לכל המצות ע"ש ולהלכה קי"ל כהטור והש"ע]:

סעיף ז

ודע דבזה שכתבו דכשמדליקין עליו בביתו א"צ לברך על הראייה יש מי שחולק בזה דנהי דמיפטר מלהדליק בעצמו מ"מ ברכת שעשה נסים ושהחיינו שהיא מצות הודאה והחיוב על גופו במה יפטור אחרי שלא שמע הברכות ולא ענה אמן [ב"ח] וכן ראייה מרש"י והרא"ש שכתבו דהמהלך בספינה מברך ואטו המהלך בספינה אין מדליקין עליו בביתו ורבינו ירוחם כתב שיש בזה מחלוקת וז"ל יש מהגדולים שכתבו שאם הדליקו עליו בביתו א"צ לברך כשרואה נר חבירו ויש מהן שכתבו שאפילו הדליקו עליו בביתו שצריך לברך כשרואה עכ"ל [שם] וכן נראה עיקר לדינא שהרי הרי"ף והרמב"ם כתבו סתם הוואה צריך לברך וכן פסק המהרש"ל דרק המשתתף בפריטי ושומע הברכות ועונה אמן א"צ לברך אבל כשמדליקין עליו בביתו צריך לברך [והמג"א סק"א כתב דמתוס' סוכה מ"ו. לא משמע כן וכמו שביאר המח"ש כוונתו ע"ש ותמיהני דאדרבא מדבריהם מבואר דאפילו מי שכבר בירך יברך כמ"ש ובזה פלפלו ע"ש ולענ"ד העיקר לדינא כב"ח ורש"ל וכן פסק הא"ר סק"ד והביא הרבה פוסקים שכתבו כן ע"ש ומ"ש המג"א בסק"ב דא"כ ר' זירא למה לא השתתף בפריטי תמיהני דר' זירא אמר לענין ברכת להדליק אבל שהחיינו ושעשה נסים בירך על של אחרים בראייה והב"ח שכתב לא נפטר גופו אשהחיינו ושעשה נסים קאי ובוודאי כן הוא כמו מי שלא בירך בלילה ראשונה שהחיינו פשיטא שמברך בלילה שנייה וגם בחג כן הוא וה"נ כן הוא וגם הט"ז בסק"ד שכתב שהמרדכי יחיד בזה אלמלי ראה שהרבה סוברים כן לא היה אומר כן כמ"ש הא"ר שם וכן עיקר לפענ"ד ודו"ק]:

שיעורי הגרי"ד על מסכת שבת, נרשמו ע"י הרב צבי שכטר

ונראה דיל"ע במדליק המברך שעשה נסים ושהחיינו, אם הוא מברך בתורת מדליק, וכברכות המצוה הוויין לגביה, או שהוא מברך כרואה אחר. ונפק"מ בזה, אם צריך להדליק תחילה, תיכף לאחר ברכת להדליק בכדי שיוכל תו לברך שתי הברכות הנוספות, או שמברך הכל עובר לעשייתו. וערמ"א (בסי' תרע"ו ס"ב) שכל להדיא כהצד השני...אכן המעיין במסכת סופרים (פ"כ ה"ו) יראה דס"ל כהצד הא'...וכנראה שמברך בתורת רואה...אך בכלל יל"ע, מדוע הקפיד המ"ס לומר הנרות הללו בדוקא בטרם ב' הברכות האחרות. ואפשר לומר דאמירה זאת הויא לעיכובא, דברכת שעשה נסים צריכה תמיד להצטרף לאיזה נס פרטי הנאמר בפה. ולכן בקריאת המגילה שפיר יש לברך ברכה זו, דאיכא קריאת המגילה הכוללת סיפור מעשה הנס שעליו הוא מודה. וכן בליל פסח שברכת אשר גאלנו היא במקום ברכת על הנסים, ויש בה פירוט של הנסים שעליהם אנו מודים. אך בחנוכה...בעינן שיאמר הנרות הללו, בכדי להזכיר הנס הזה, דעצם היות הנרות דולקות אינו מספר בדברים ע"ד הנס. ויכול להיות שזהו לעיכובא, ובאם לא אמר הנרות הללו, שנמצאת ברכת שעשה נסים לבטלה ולשווא...ונל"פ בשי"ר ש"י בברכת הוואה דס"ל כשי' המ"ס, דברכת שהחיינו ושעשה נסים בני"ח נאמרות הם לעולם בתורת ברכת הוואה, וא"כ מדוע ימתין עד הדליקו הוא בעצמו, ולמה לא יברך עתה תיכף, ומה יפסיד. אבל לשי' הרמ"א, דברכות אלו הן יכולות להיות ברכות המצוה אם ימתין מלאמרם עד שידליק הוא בעצמו...אין לו לאמרם עתה בעת ראייתו, כי יוכל להרויח בהמתינו. וה"ט דפסק השו"ע ברואה.

ור' קיבל מאביו הגר"מ, נ"ע, דהיכא דאפשר לצאת ידי כל הדיעות מוטב לעשות כן, אע"פ שהל' ברמ"א בכ"מ. והכא יש ליזהר להדליק עכ"פ נר א' לאחר ברכת להדליק ולהשאיר עכ"פ נר א' שלא הדליק, טרם ברכו ב' הברכות האחרונות. דבכה"ג יוצא ידי ב' הדיעות, שהרי בירך עובר לעשייתן דהשאר, ולאחר שראה הראשון. אך בליל א' דא"א להיות עצה אחרת, בע"כ צריכים לנהוג כפסק הרמ"א.